

Geochemie exogenních procesů

7. Látky ve vodě

Osnova

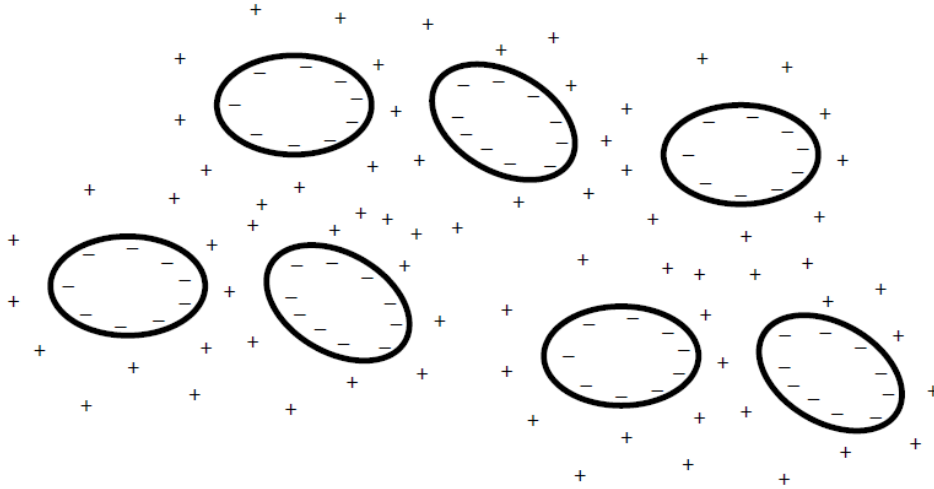
- Látky ve vodě
  - Rozpuštěné vs. Částicové
  - Komplexy
  - Koloidy
- Vlivy na rozpustnost látek
- Chování vybraných skupin prvků
- Eh-pH diagramy
- Sorpce a kationtová výměna

LÁTKY VE VODĚ

Látky ve vodě

- Rozpuštěné
- Částice (suspenze)

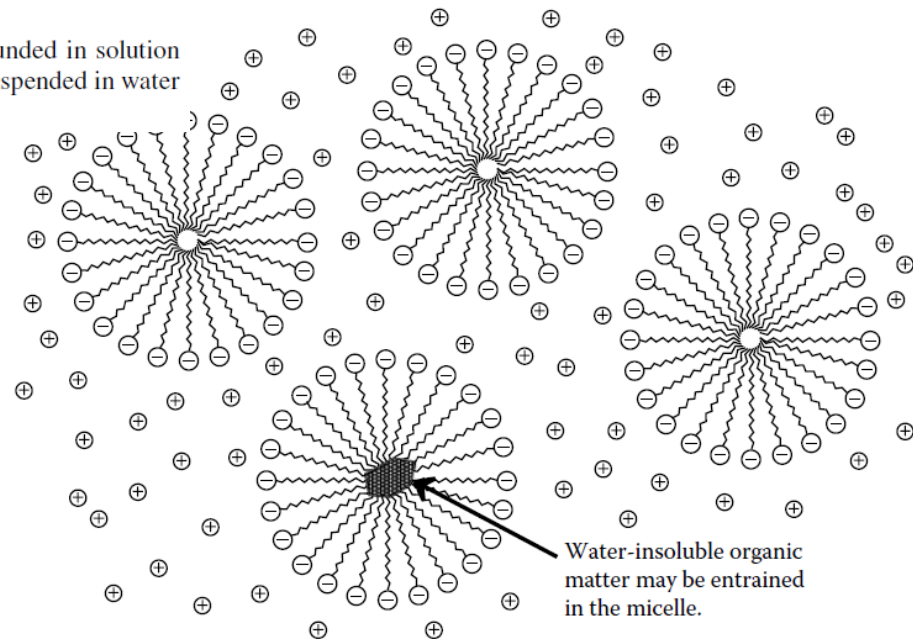
Koloidy

Převzato z Manahan (2005)

FIGURE 5.3 Representation of negatively charged hydrophobic colloidal particles surrounded in solution by positively charged counter-ions, forming an electrical double layer. (Colloidal particles suspended in water may have either a negative or positive charge.)

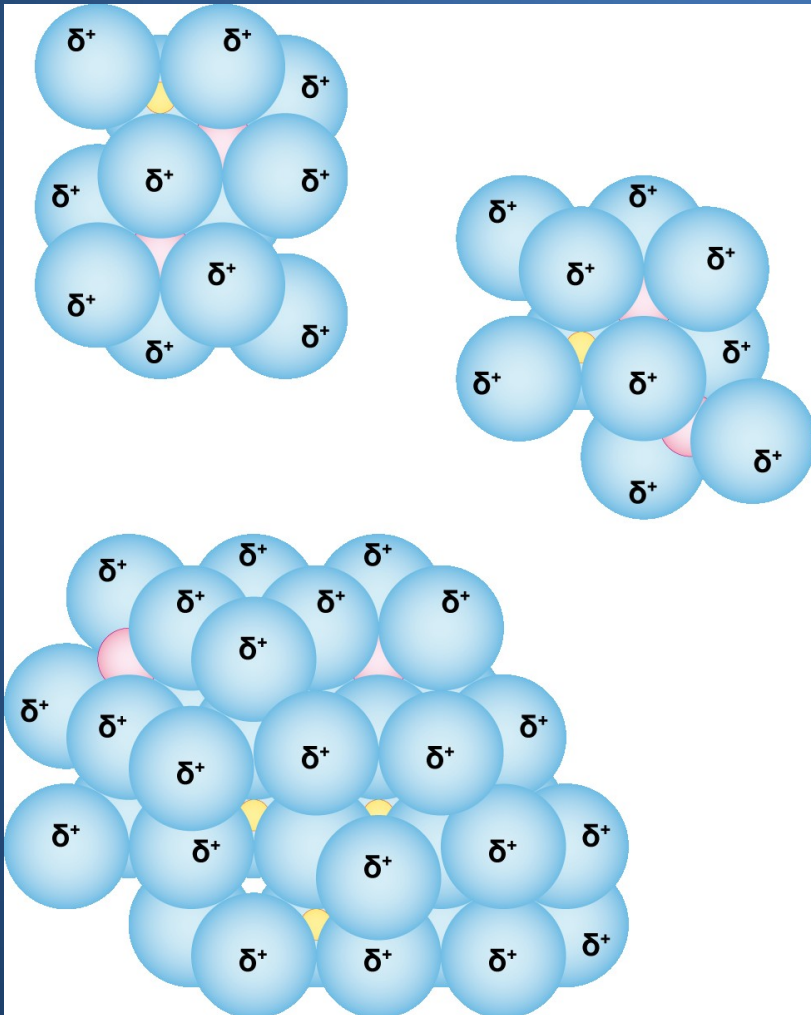
Převzato z Manahan (2005)

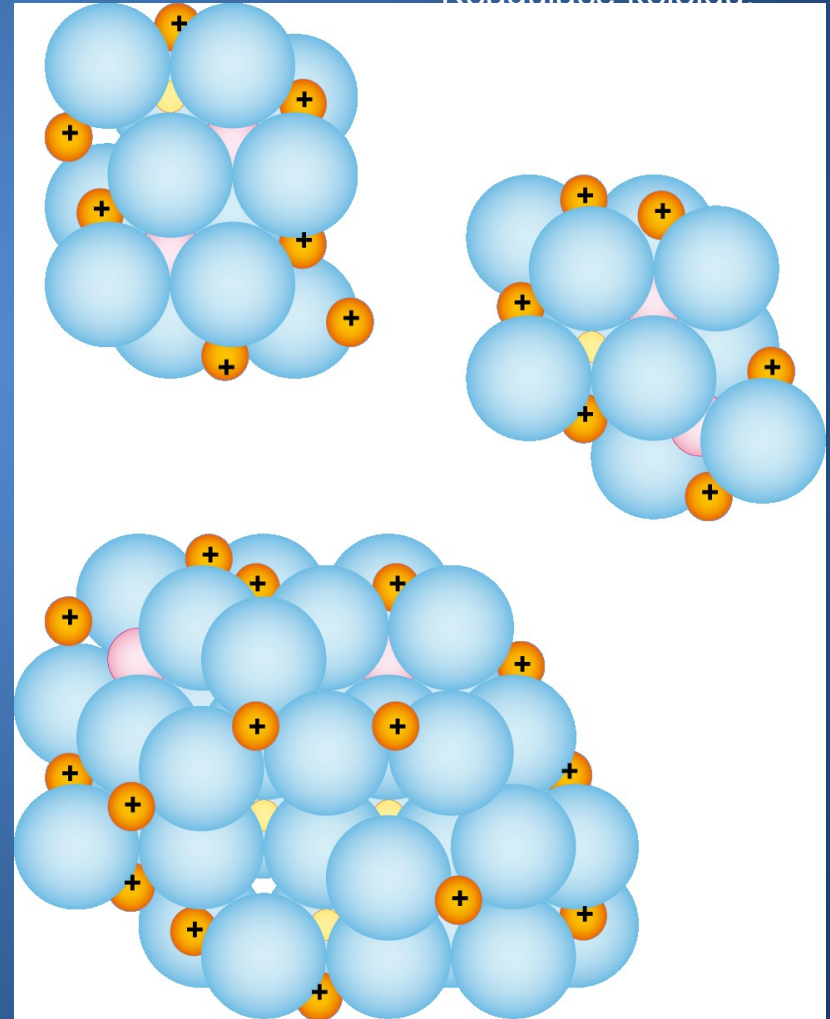
FIGURE 5.4 Representation of colloidal soap micelle particles.

Koloidy

Koloidy – částice o rozměru 1–1 000 nm

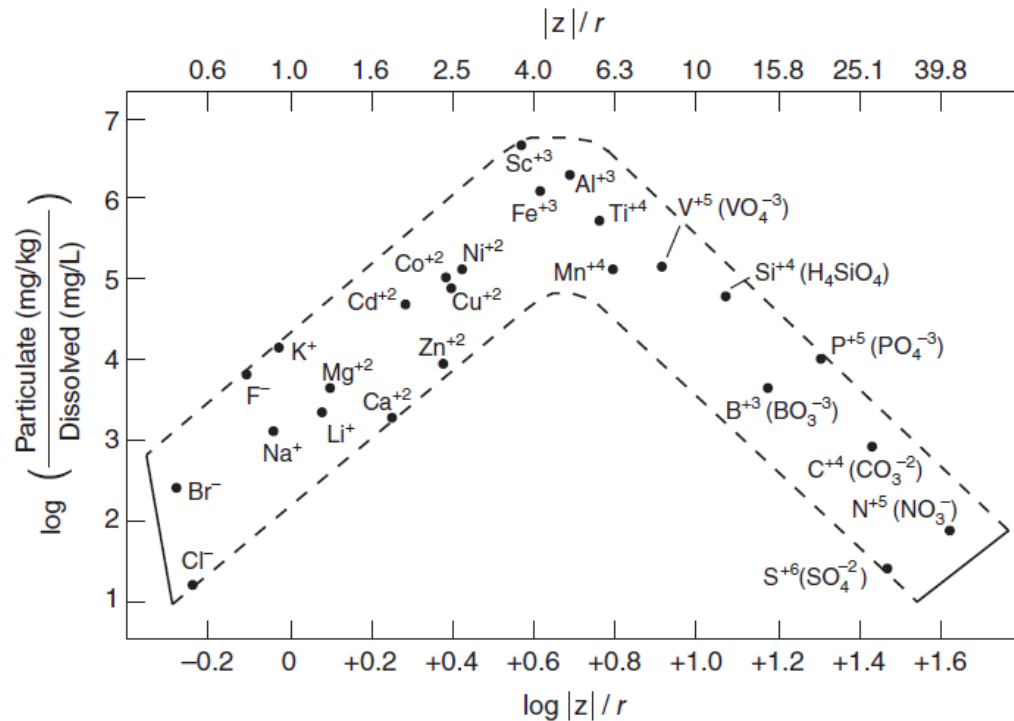

Koaagulace koloidu:

VLIVY NA ROZPUSTNOST

Iontový potenciál

Fig. 4.9 Prediction of solubility of aqueous ions based on the ratio of ionic charge (z) to ionic radius (r , in Å), a ratio known as ionic potential. In the case of polyatomic molecules (e.g. H_4SiO_4), radius (r) is for the elemental ion shown (e.g. Si^{+4}), not for the entire molecule. The z values on both upper and lower x -axes are absolute values, and the y -axis data are based on concentrations in river water determined by Martin and Whitfield (1983); the plot shown is based on a graph in Andrews et al. (2004).

Iontový potenciál

An abridged
Earth Scientist's Periodic Table of the Elements and their Ions
Speciation of cations

H⁺ 1 Hydrogen ion											
Li⁺ 3 Lithium	Be²⁺ 4 Beryllium	B³⁺ 5 Boron as borate (B(OH) ₃ or B(OH) ₄ ⁻)	C⁴⁺ 6 Carbon as CO ₂ , bicarbonate (HCO ₃ ⁻), & carbonate (CO ₃ ²⁻)	N⁵⁺ 7 Nitrogen as nitrate (NO ₃ ⁻)			O²⁻ 8 Oxygen as in oxides	F⁻ 17 Fluorine as Fluoride			
Na⁺ 11 Sodium	Mg²⁺ 12 Magnesium	Al³⁺ 13 Aluminum	Si⁴⁺ 14 Silicon as silicate (SiO ₄ ⁴⁻)	P⁵⁺ 15 Phosphorus as phosphate (PO ₄ ³⁻)	S⁶⁺ 16 Sulfur as sulfate (SO ₄ ²⁻)			S²⁻ 16 Sulfur as sulfide	Cl⁻ 17 Chlorine as Chloride		
K⁺ 19 Potassium	Fe²⁺ 26 Ferrous Iron	Fe³⁺ 26 Ferric Iron (oxidized iron)	Ti⁴⁺ 22 Titanium	V⁵⁺ 23 Vanadium as Vanadate	Cr⁶⁺ 24 Chromium as Chromate (CrO ₄ ²⁻)						
Rb⁺ 37 Rubidium	Ca²⁺ 20 Calcium	Sc³⁺ 21 Scandium	Zr⁴⁺ 40 Zirconium	Nb⁵⁺ 41 Niobium	Mo⁶⁺ 42 Molybdenum e.g., as molybdate			Br⁻ 35 Bromine as Bromide			
	Sr²⁺ 38 Strontium	Y³⁺ 39 Yttrium									

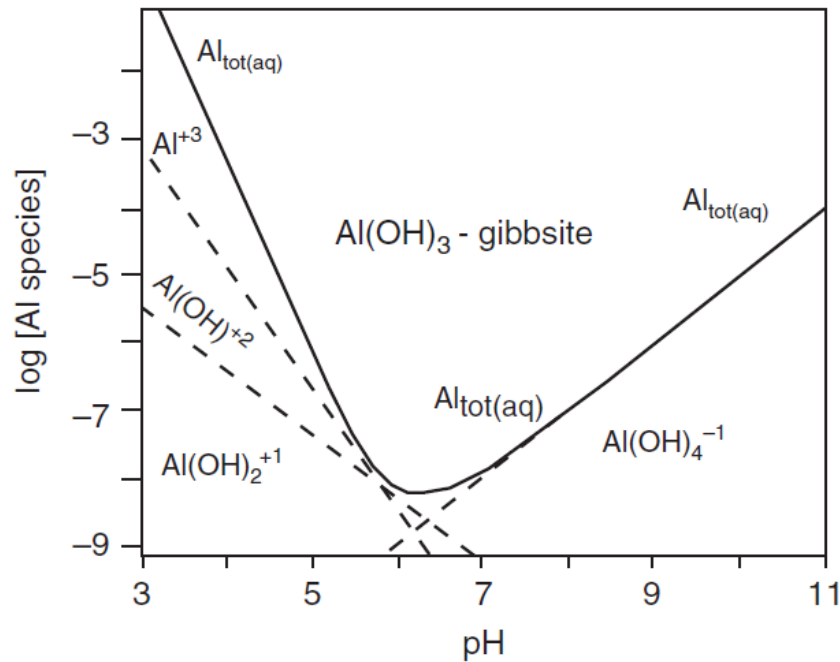
 Oxidation
 Reduction

Most abundant elements in Earth's crust are shown with large chemical symbols.

LEBR 10/2003
rev. 11/2003

 Hydrated (Complexed with H ₂ O and thus soluble)	 Complexed with OH ⁻ and thus not very soluble	 Complexed with OH ⁻ and/or O ²⁻ and thus soluble	 Complexed with O ²⁻ and thus soluble
--	--	--	---

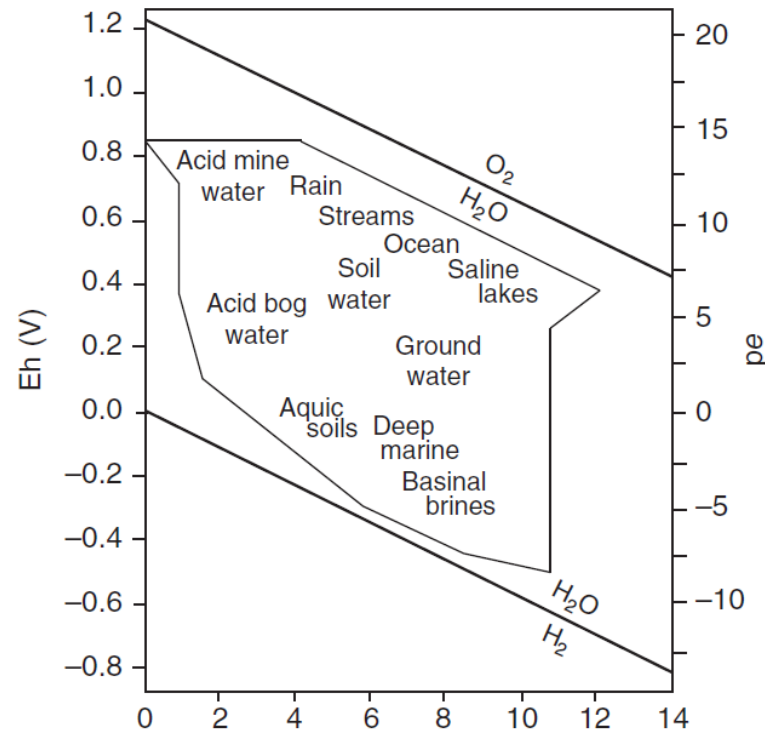
pH

Fig. 4.10 Solid curve is sum of all dissolved Al species and dashed lines correspond to Al species indicated. Note low solubility of Al between pH = 6 to 7 and exponential increase in solubility with decreasing or increasing pH.

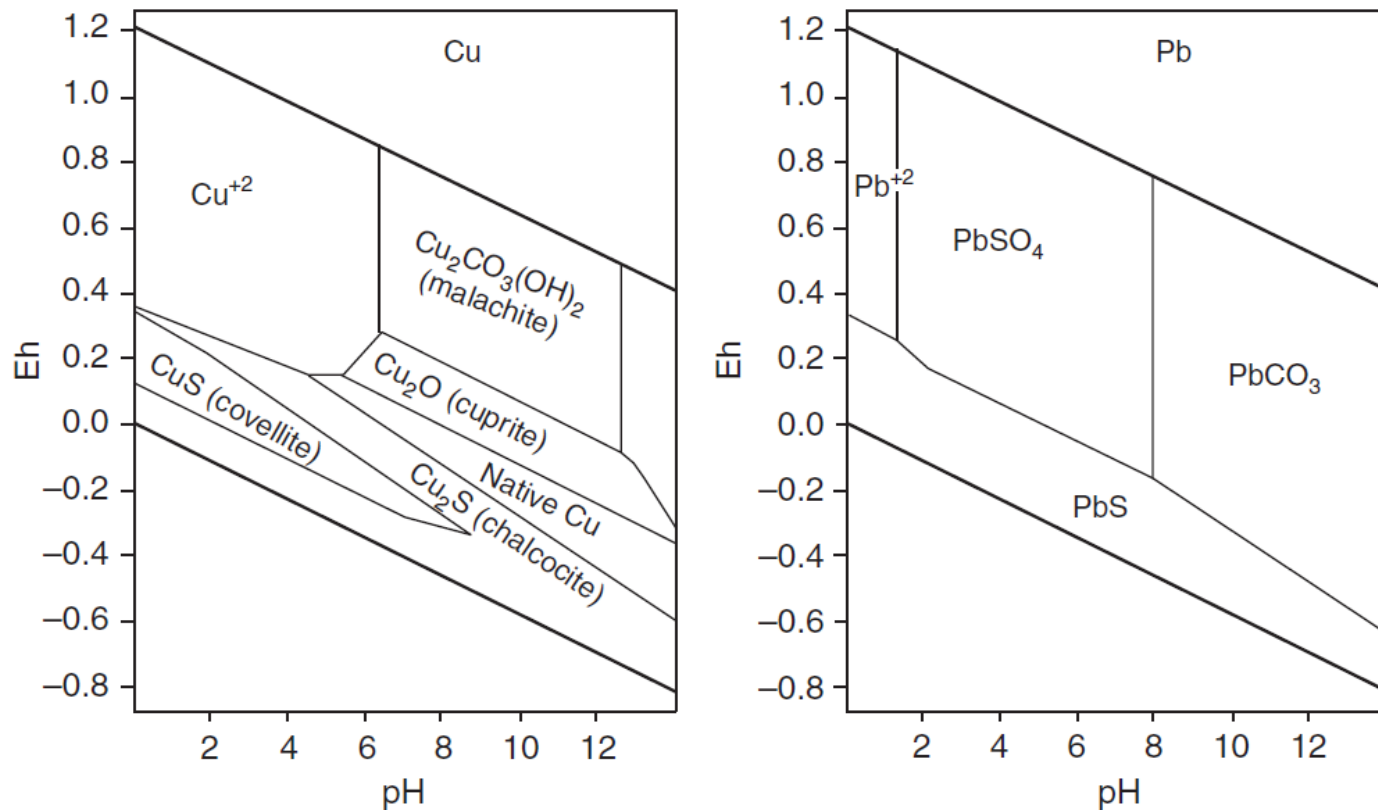
EH-PH DIAGRAMY

Eh-pH diagramy

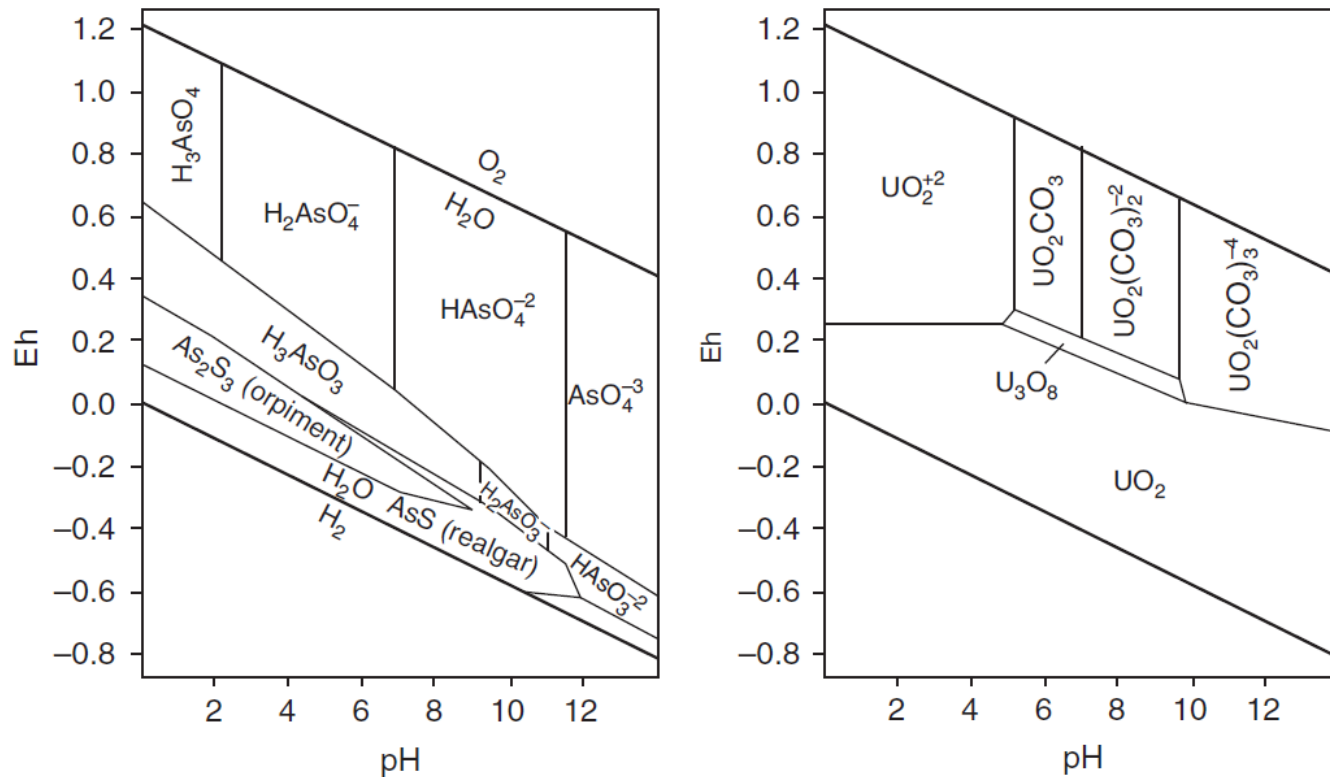

Fig. 4.12 Approximate locations of selected natural systems as a function of reduction–oxidation potential and pH. Note that redox units are given in terms of Eh (left) and *pe*. The thin line bounding the natural environments indicates the limits of nearly all natural waters (after Bass Becking et al. 1960).

Za jakých podmínek bude olovo a měď migrovat?

Fig. 4.13 Copper and lead Eh–pH diagrams at 25 °C and 1 atm pressure. Activities of Cu and Pb are 10^{-6} mol/L, $p\text{CO}_2 = 400$ ppmv ($10^{-3.4}$ atm) and total S = 10^{-2} mol/L.

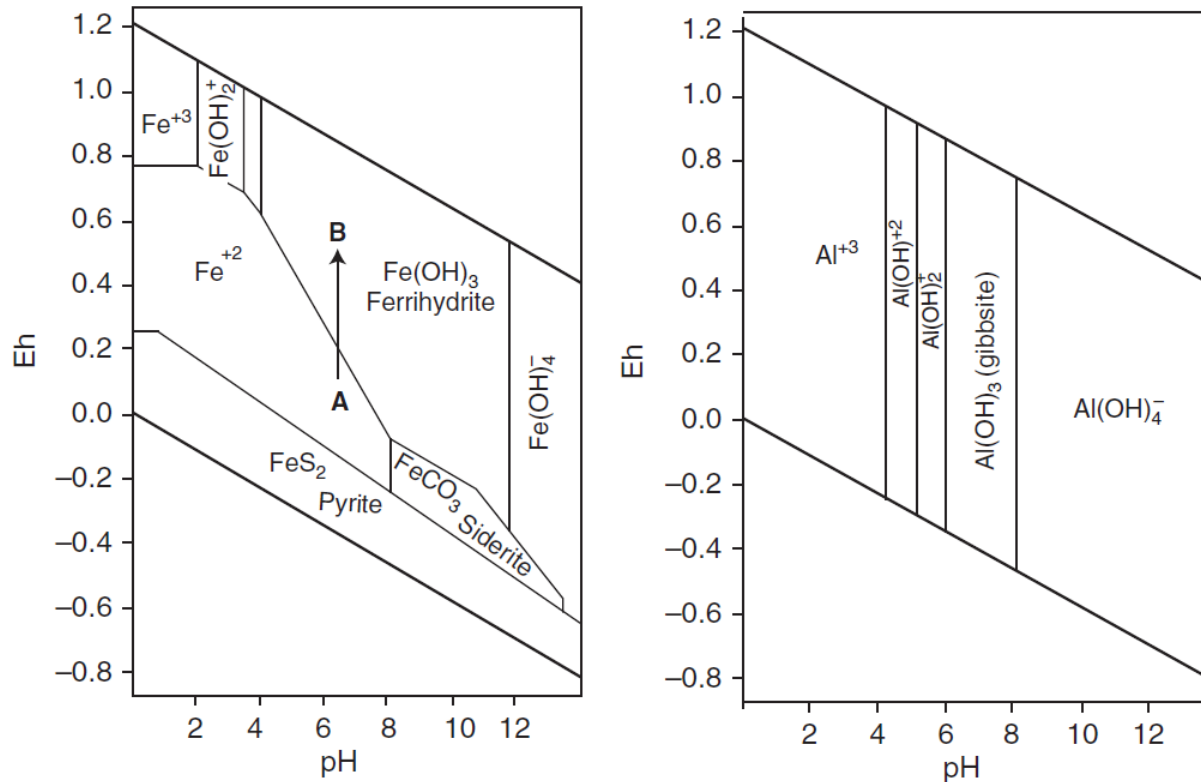
Fig. 4.14 Arsenic and uranium Eh–pH diagrams for systems at 25 °C and 1 atm pressure. For the arsenic diagram, activity of $As_{total} = 10^{-6}$ and S activity = 10^{-2} mol/L. For the uranium diagram, activity of U = 10^{-8} mol/L and C (as CO_2) is $10^{-3.4}$ atm.

Na vstupu do mokřadu má voda Eh 0.9 V a pH 2

Na výstupu je Eh 0.2 V a pH 8,5

Popište s použitím diagramů, k čemu v mokřadu dojde.

Jak se situace změní, zintenzivní-li se tlení v mokřadu a Eh klesne o 0,4 V?

Fig. 4.15 Eh–pH diagram for iron and aluminum. For the iron diagram, activity of $\text{Fe} = 10^{-6}$ mol/L, $S = 10^{-2}$ mol/L and $\text{CO}_2 = 10^{-3.4}$ atm. For aluminum diagram, $\text{Al} = 10^{-9}$ mol/L. Note that iron speciation is influenced by both Eh and pH; conversely, aluminum speciation is controlled by pH but not Eh. The arrow A to B represents oxidation as shown in Plate 5.

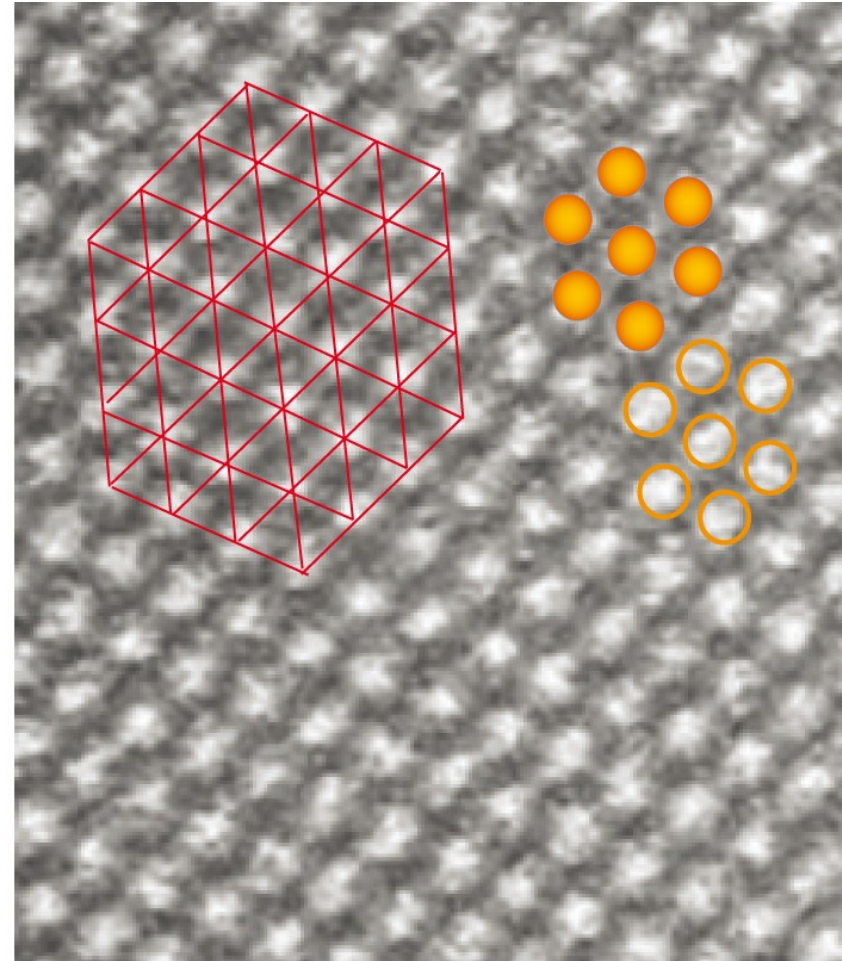
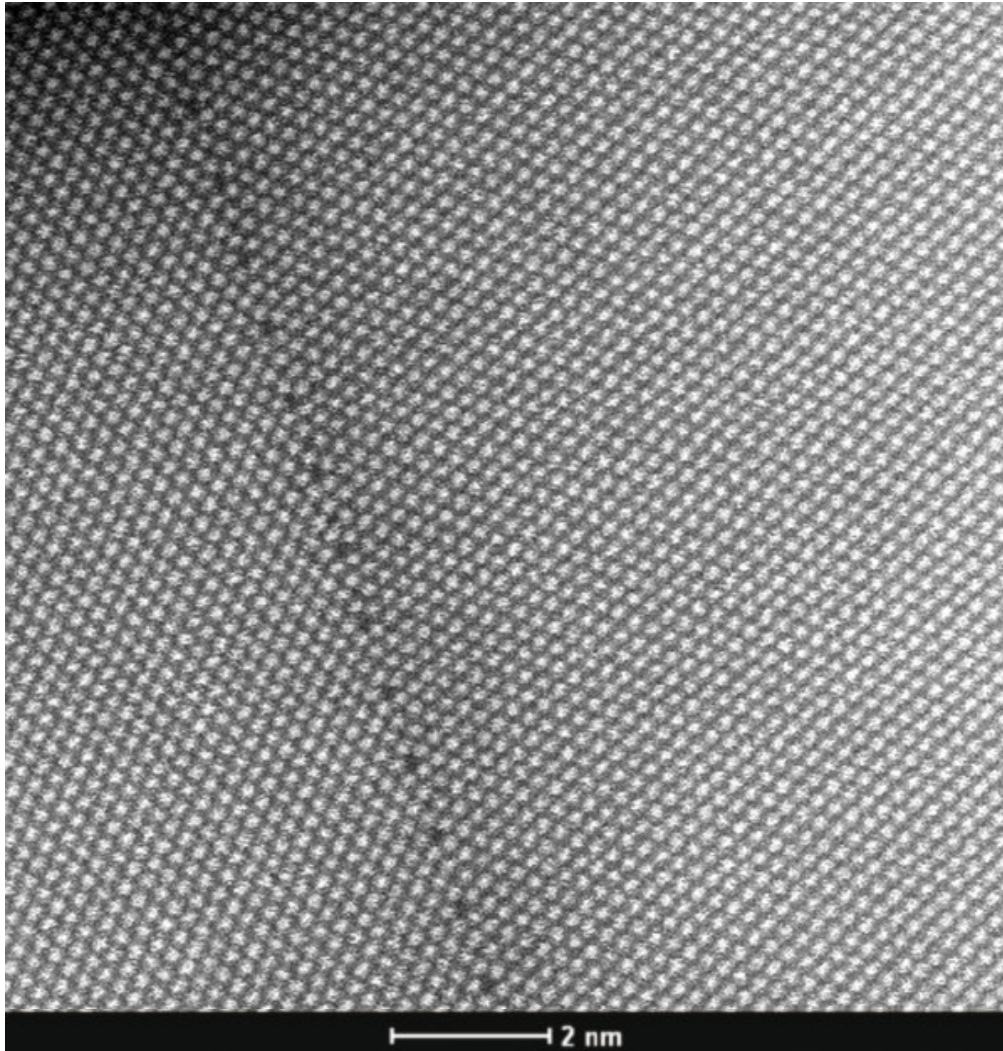
Interakce látek ve vodě s pevnou fází

SORPCE

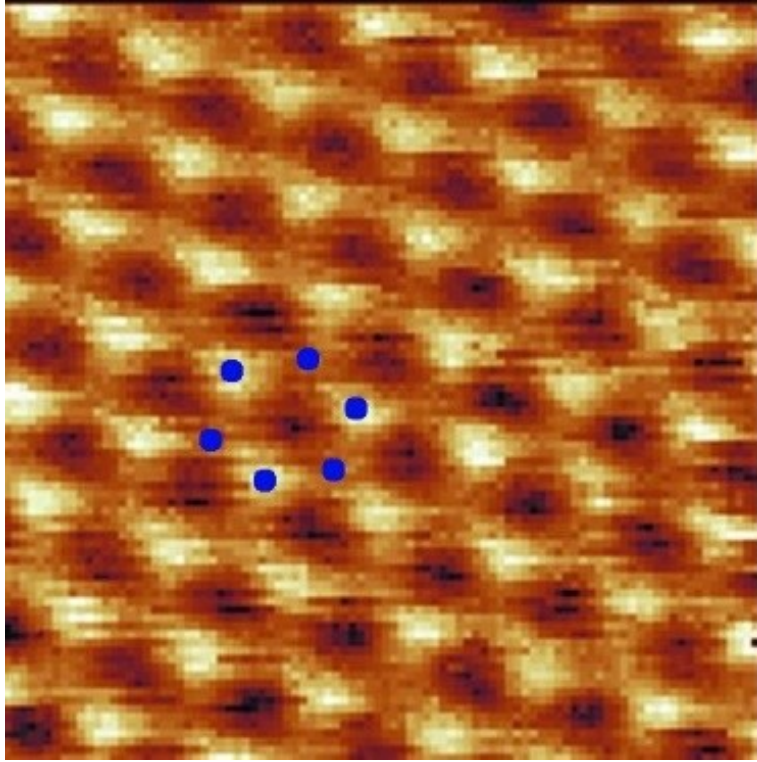
Povrchy: hustota e

Skenovací transmisní elektronová mikroskopie (STEM)

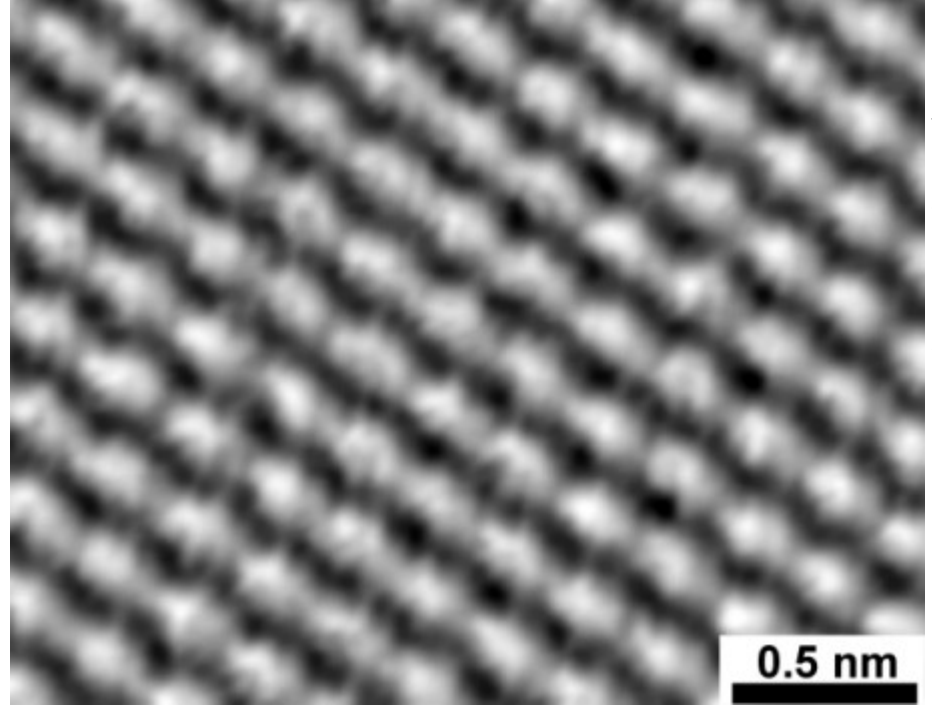

High resolution STEM image from a grain boundary in gold at the atomic level; white dots can be directly interpreted as atom columns. By [FEI Company \(2016\)](#)

Struktura grafitu (STEM)

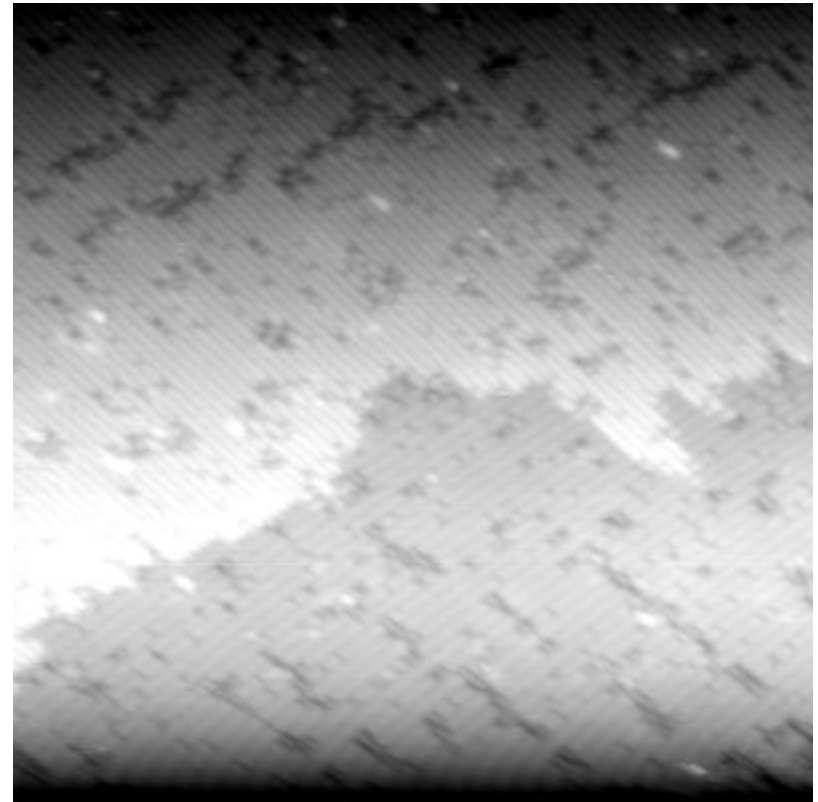

Struktura grafitu

Krystalové povrchy

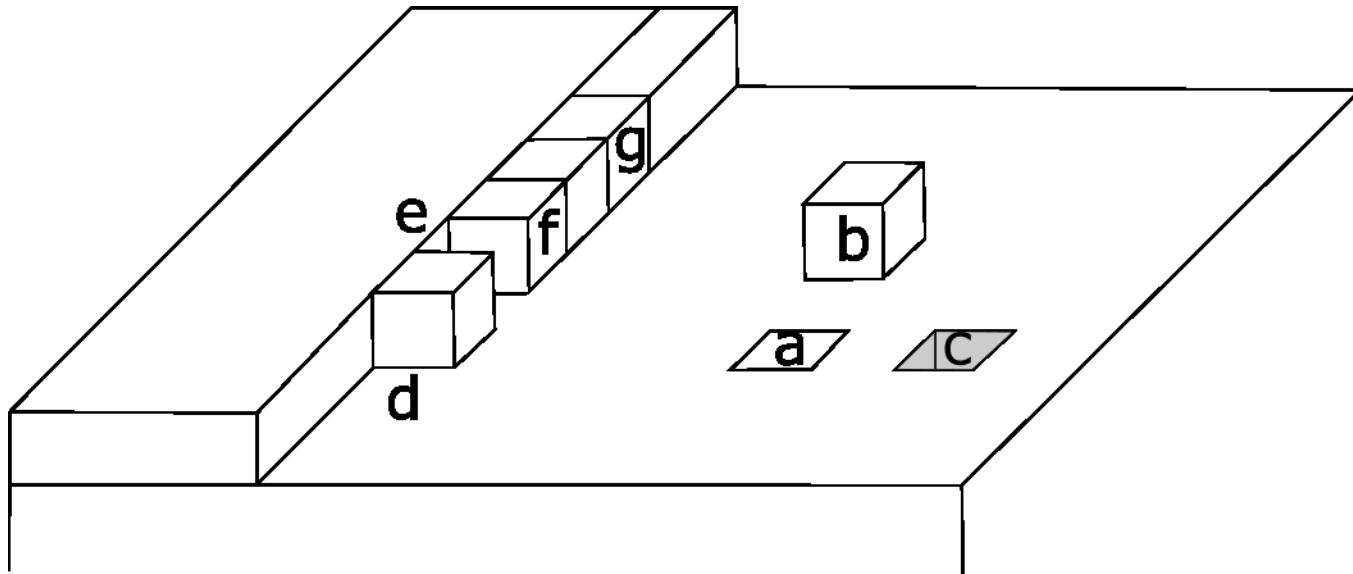
- Krystalové povrchy obsahují řadu nedokonalostí a poruch.
- Tato místa umožňují růst/rozpouštění, protože mají jinou energii.

Povrch křemíku s viditelnou hranou a dalšími povrchovými defekty

Minerální povrchy

Energie všech částic (a pozic) na povrchu není stejná – liší se jejich stabilita.

Schématická reprezentace povrchu krystalů na úrovni atomových rozměrů:

a – atom v hladké ploše povrchu (nejstabilnější pozice), b – adatom (samostatný atom na povrchu – nejméně stabilní), c – volné místo na povrchu, d – kout, e – výklenek ve schodu, f – roh, g – atom ve schodu

Sorpce na minerální povrchy

- Obrovský význam v environmentální geologii.
  - Složení podzemních vod a pohyb kontaminantů.
- Velmi rychlé procesy vážící/uvolňující ionty.
- I velmi dobře rozpustné látky mohou být ve výsledku v nízké koncentraci, díky sorpcím na povrchy:
  - Celkový odhad je pak nižší než odhad na základě rozpustnosti/srážení.
  - Čistě povrchový proces – řádově rychlejší než rozpouštění.
  - Reverzibilní proces – složité měření rychlosti procesů.
- Sorpce
  - Adsorpce – vazba na povrch.
  - Absorpce – vstup do struktury absorbentu.

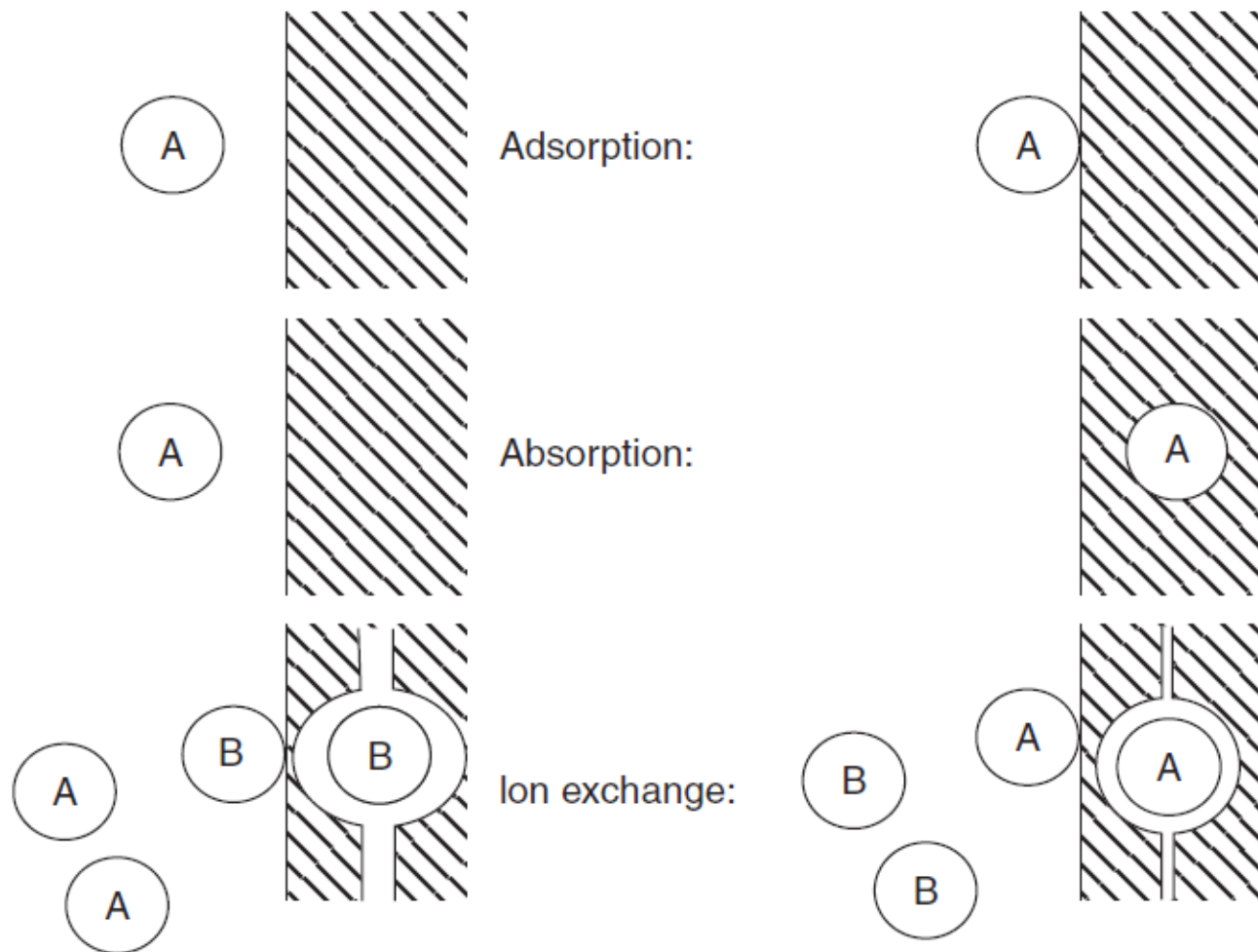

Figure 6.1. Pictorial definition of different sorption processes.

Kationtová výměna

- Typ adsorpce, řízen několika faktory:
  1. Chemická přitažlivost
  2. Elektrostatická přitažlivost
  3. Fyzikální přitažlivost (van der Waalsovy síly)
- Velká výměna = vysoká *výměnná kapacita*
- Zejména jílové minerály.
- Při nízkém pH mají oxyhydroxidy i aniontovou výměnnou vrstvu.

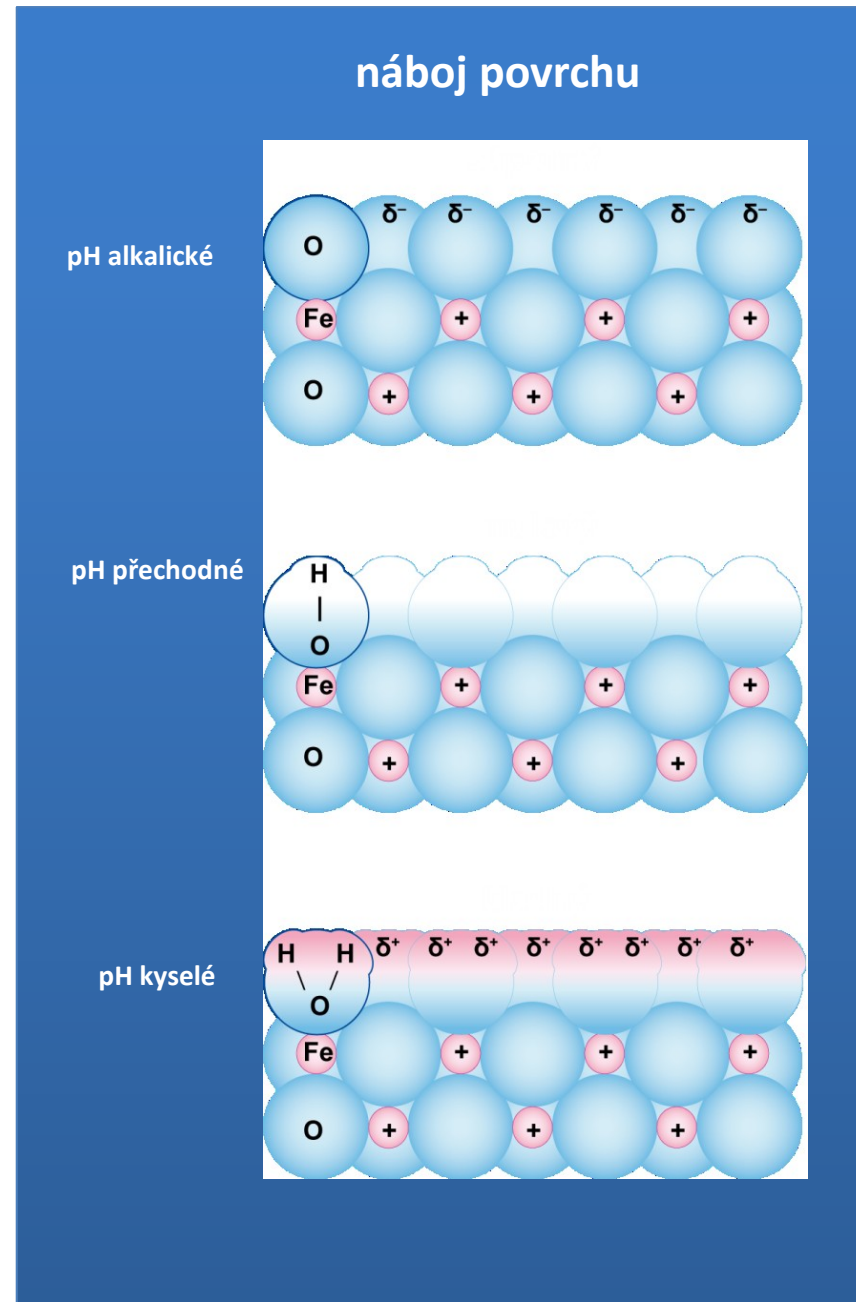
Faktory přitažlivost kationtů z roztoku na povrch

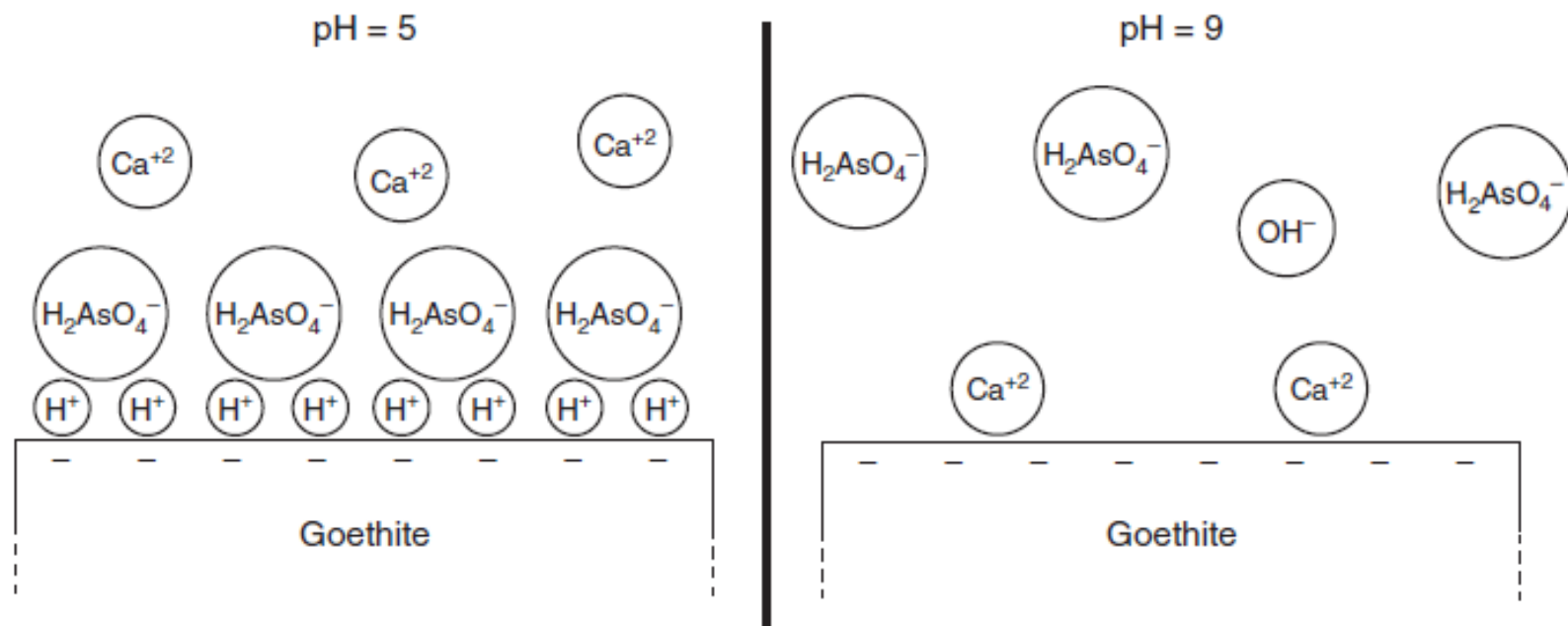
1. Náboj na částici – smektit a další jílové minerály mají záporný náboj některých vrstev.
2. Velikost částic – velký povrch vzhledem k objemu minerálu má větší potenciál na sebe vázat.
3. Dodatečná vazebná místa – mezivrstvy, kanály v zeolitech atp.
4. Povrchové tvary – d'olíky a hrany – vhodná místa k vázání, protože zpravidla obsahují volné vazby (kov v oktaedrické pozici je v kontaktu s méně než 6 kyslíky)

Izoelektrický bod

- V kyselých roztocích se povrchy pokryjí H^+ a přitahují anionty.
- V alkalických roztocích přitahují kationty (zejm. oxidy, hydroxidy, silikáty).
- *Izoelektrický bod* (IEP) – hodnota pH, při které je náboj povrchu v roztoku pouze s ionty H^+ a OH^- roven nule.
- V přírodních vodách s více ionty je to *point of zero charge* (PZC).
- Je-li $pH <$ než PZC je náboj povrchu kladný a váže anionty.
- Je-li $pH >$ než PZC je náboj povrchu záporný a váže kationty.
- Jílové minerály adsorbují kationty i za velmi nízkého PH díky náboji mezivrstvy.
  - V přírodním prostředí (půdy, říční sedimenty) tak dominuje sorpce kationtů nad anionty.
- IEP oxidů železa je kolem $pH = 7$.

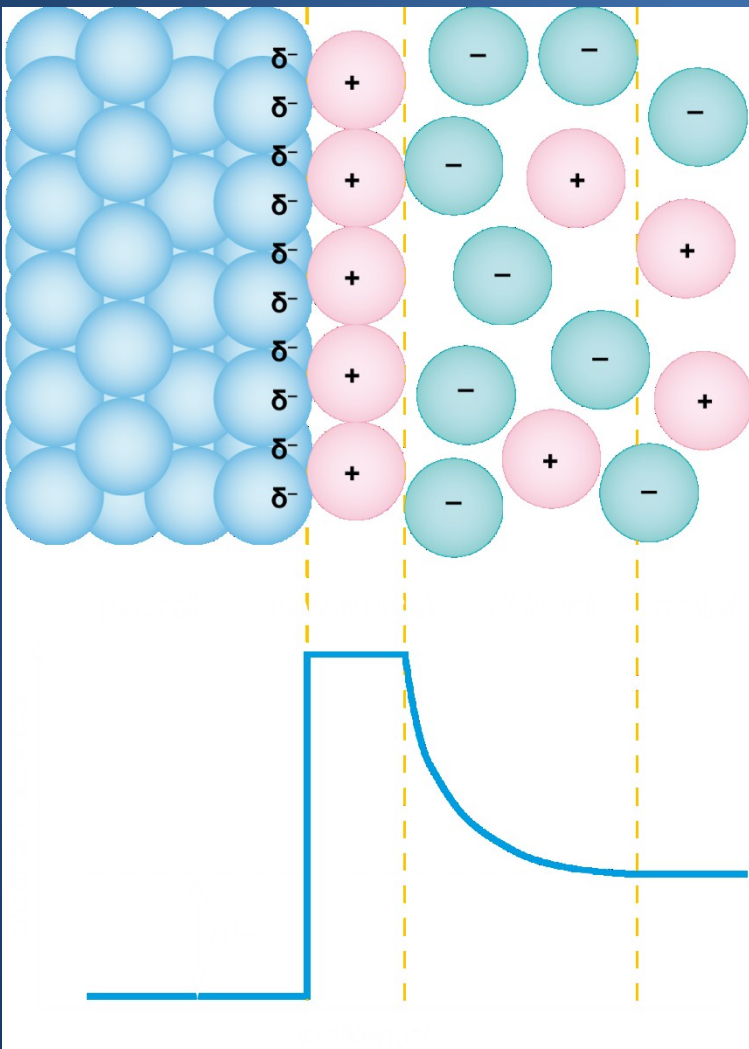

Fig. 2.26 Sketch of a goethite surface in solutions at pH = 5 (left) and pH = 9 (right), demonstrating the effect of IEP or PZC on ion-exchange capabilities of soil solids. Note the occurrence of anionic arsenate as inner sphere complex at pH = 5 (facilitated by H^+) compared to the occurrence of Ca^{+2} as an inner sphere complex at pH = 9. Negative signs near the goethite surface indicate a net negative charge at the mineral surface.

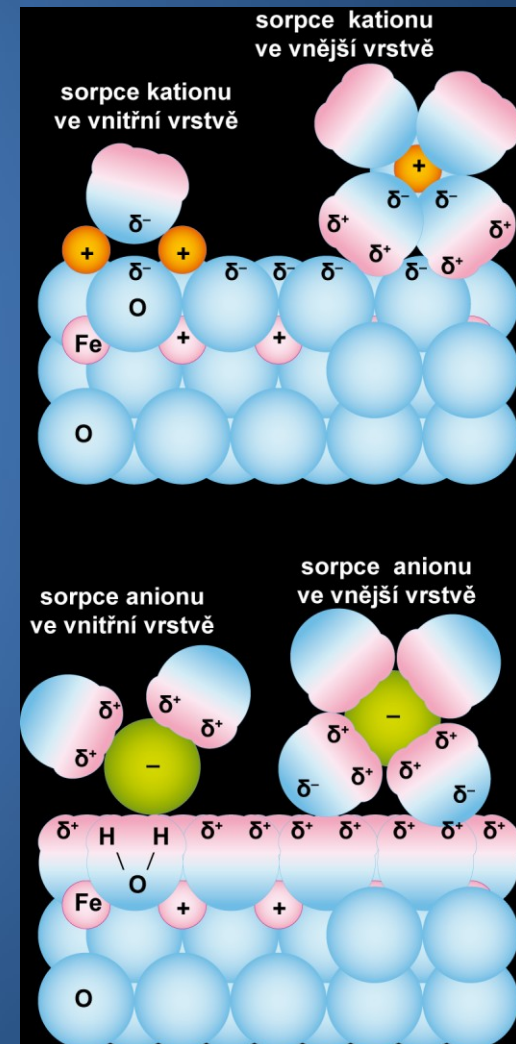
Iontová výměna

elektrická dvojrstva

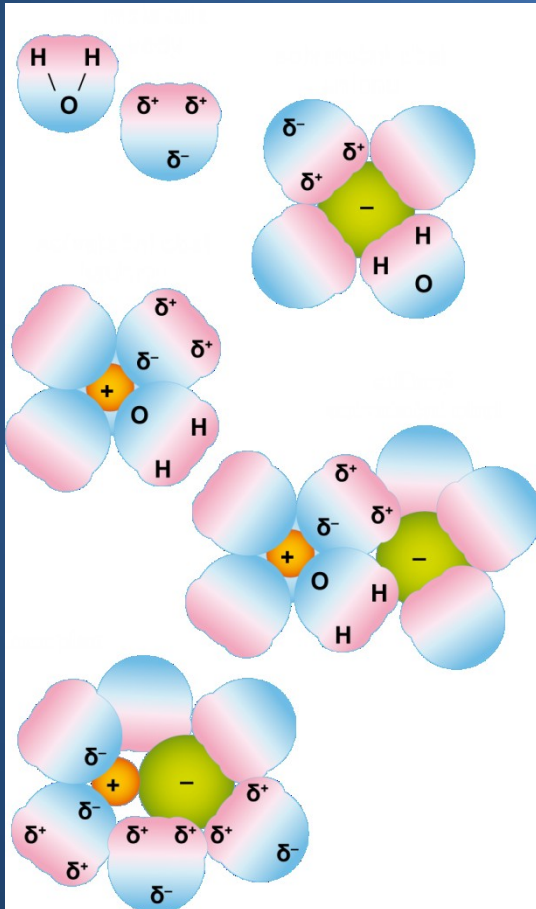
- Vyměnitelné ionty jsou na povrchu částice v elektrické dvojrstvě:
  - Komplexy ve vnitřní vrstvě
    - přímo na povrchu.
  - Komplexy ve vnější vrstvě
    - dál od povrchu.

sorpce

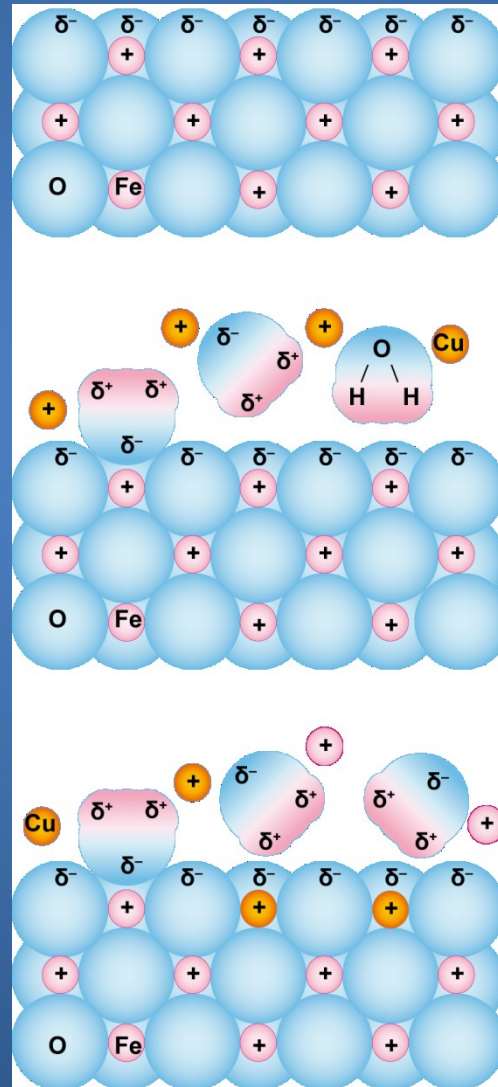

Povrchy v roztoku

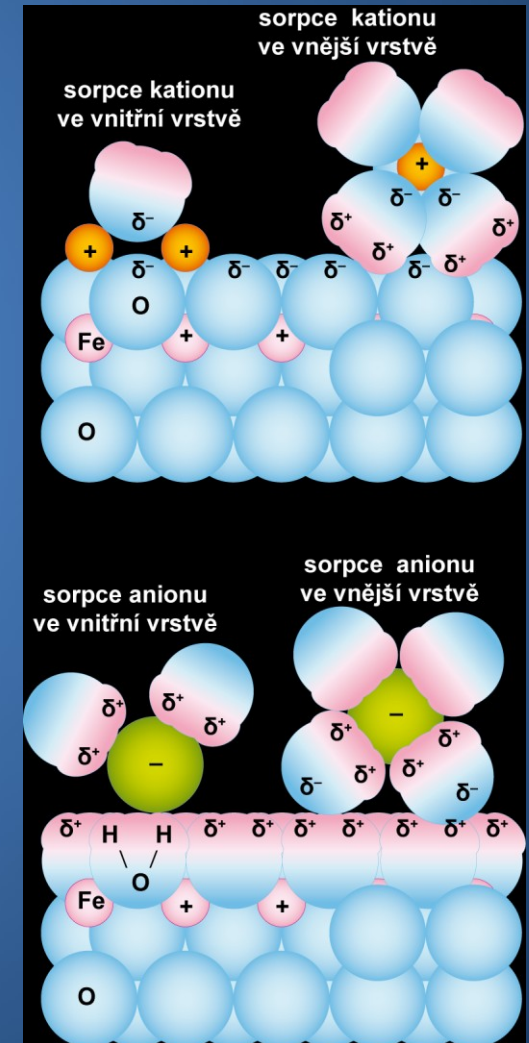
iony v roztoku

iontová výměna

sorpce

Zdroje

Obrázky pochází z následujících knih:

- Appelo, C. A. J., & Postma, D. (2005). Geochemistry, groundwater and pollution : (2nd ed.). Leiden: A. A. Balkema publishers.
- Manahan, S. E. (2005). Environmental chemistry. 8th ed. Boca Raton, Fla.: CRC Press. ISBN 1-56670-633-5. [info](#)
- Ryan, P. (2014). Environmental and low temperature geochemistry. John Wiley and Sons. 402p. ISBN 978-1-4051-8612-4 (pbk.)

Neozdrojované obrázky jsou použity se svolením doc. Zemana.